

és félig illegálisban levőknek is. Az ötvenes évek elején már elkészültek az első külföldi kiadások is. Nemzetközi sikerét máig sem tudom pontosan megmagyarázni. Kiss professzor felfogása az volt, amit én is osztottam, hogy ne aprózzuk el az anyagot részletes ábrákra. A könyv erőssége talán éppen az, hogy mértéktartó, és csak a fontos dolgokat emeli ki.

Vajda János docens kollégámmal — aki nemcsak kiváló anatómus, de komoly művész is, s akinek kitűnő preparátum- anyaga van, és róluk fényképfelvételeket is készített — most egy jobbára eredeti fényképekből álló atlaszt szeretnénk létrehozni, mert a modern atlaszábrázolásnak ez a jövő útja.

— *Professzor úr vállalt egy különös tudománytörténeti missziót...*

— A modern számítógépes bibliográfiai szolgáltatás mellett kutatóink levelezése ugyancsak szívügyem. Azt hiszem, e téren már a múlt századtól kezdve bor-

zasztó dolgokat műveltünk. Irodalmunk nagyjainak és más művészeknek a leveleit, kéziratait, jegyzeteit — helyesen — nemzeti kincsünkünként, szinte ereklyeként őrizzük az irodalmi múzeumokban. Ezzel szemben a tudományos levelezések, jegyzetek, kéziratok, tankönyvek kéziratjai, ábrái eredeti darabjai ebek harmincadjára kerülnek. Pedig — állítom — ezekben sok fontos tudománytörténeti dokumentum rejtőzik, vagy helyesebben: vész el. Az Akadémiai Könyvtárnak van ugyan egy jól vezetett kéziratára, de nincs megszervezve és nem él a köztudatban a kéziratok összegyűjtésének fontossága. En egy-egy elhunyt kolléga családjánál szinte „vadászok” a hátrahagyott kéziratokra, és szeretném befolyásolni a kutatókat, akiknek értékes nemzetközi levelezésük van, hogy ne hagyják azt elkallódni. E dokumentumok sorsát — félek — egyszer még számon kéri tőlünk az utókor.

Walter Béla

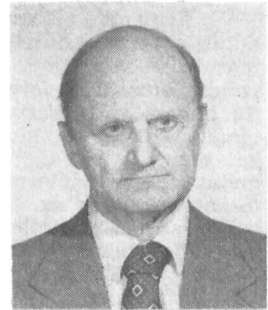
A gyorsaságot is meg kellene tanulni a külföldiektől

A finnugrisztika nemzetközi rangú szaktekintélye, a tájnyelv-kutatás jeles személyisége, a máig talán legnépszerűbb nyelvészeti ismeretterjesztő mű — *A népek világa* — szerzője, a finnugor népek irodalmának magyarországi terjesztője, elemzője, fordítója; és a közelmúltban nagy sikert aratott antológia, a *Leszállt a medve az égből, valamint az Alföld c. folyóirat finn-ugor számai is az ő szellemi közreműködését dicsérik. Mindezt — s még legalább ennyi hasonlóan fontosat — bele kellene írni arcképének aláírásába, s akkor is csak töredékét jegyeznénk fel Kálmán Béla munkásságának.*

— *Professzor úr, meg tudja-e határozni, hogy Ön, az olvasó ember mikor lett tudatos olvasó, s mikor vezette el a tudatos olvasás a nyelvtudományhoz, amely aztán élete középpontja, meghatározója lett?*

— Abban a kis dunántúli faluban, ahol gyermek voltam, szinte csak a mi családunk volt magyar; a német nyelv ismeretét onnan hoztam. Szombathelyen még reálgimnáziumba jártam, itt franciát tanultam (s „irodalmi” németet is). Bölcsészkarra akartam menni, leérettségiztem hát azon a nyáron latinból is. Az egyetlen az irodalom érdekelt, elsősorban Horváth János nagyszerű előadásai vonzottak. Ez az érdeklődésem szinte az alapvizsgáig megmaradt. És akkor egy

KÁLMÁN BÉLA
nyelvész,
a Magyar
Tudományos
Akadémia
levelező tagja,
tanszékvezető
egyetemi tanár

18. századi természettudományos könyvben megtaláltam a *sün* szó egy vogul alakját, felfedezéssel elmentem Gombocz Zoltánhoz, s írásom még egyetemi hallgató koromban megjelent a *Magyar Nyelvben*. Így aztán szakdolgozati témát már Gombocztól kértem. A könyvet egyébként, amely így nyelvészé tette, a Baross utcában egy természettudományi könyvtárban olvastam. Eötvös-kollégista voltam ugyan, de ott a természettudományos könyvtári anyag kevésbé volt gazdag. Az érdeklődésem azonban ezután sem szakadt el az irodalomtudománytól, csak az irodalomtörténettől. A jó nyelvész ugyanis a nyelvben nemcsak az akusztikát és a rendszert látja, hanem azt is, amit a nyelvvel kifejeznek — ezért

fontos a nyelvésznek az irodalmi alkotás is.

— *Professzor úr ezek szerint megszerette a könyvtárakban létrejött „véletlen” találkozásokat. Nem is kellene talán kérdezni, mégis megteszem: az elmondottak alapján a nyílt könyvtárakat tekinti ideálisnak?*

— Igen, a nyitottság nagyon jó könyvtári módszer. A finnországi *Jyvaskylä*-ben van egy hatalmas, sok szintes városi könyvtár, ott a könyvtáros csak útbárgátja az olvasót. New Yorkban, a *Columbia* egyetem könyvtárában a professzorok szabadon mozoghatnak a raktárban is, de kijövetkor az ő tászkájukat is megnézik. Egyébként ott a raktárban is le lehet ülni, a könyv helyére a használatot jelző kartont, ahogy a könyvtárosok mondják, őrjegyet tesz az ember, s dolgozhat a hosszú asztaloknál. Igen fontos persze, hogy a könyvtár állománya jól legyen csoportosítva, azaz ne kelljen sok helyre menni.

— *Csakhogy a mai könyvtárak sok okból képtelenek már ezt a családias hangulatot megteremteni. Lassan a nagy könyvtárakban meghatározóvá válnak — legalábbis terjednek — a technikai eszközök. Hogyan látja ezek funkcióját és távlatait?*

— Véleményem szerint a könyvtárban mindig a könyv volt az elsődleges, s az is marad. A korszerű technika azonban főleg éppen a könyvtárhasználat miatt igen fontos. Mondok egy példát. Bécsben a hadilevéltárban, a *Kriegsarchiv*-ban igen fontos kéziratok térképek vannak. Ott az ember rendelését — ha xerox-másolatot kér — másnapra teljesítik, s egy lap másolási költsége mindössze két schilling. Ráadásul a tudósnak igen gyakran nem egy-egy teljes könyv kell, hanem csak annak részei, s ha ezeket gyorsan megkaphatja másolatban, ez igen sokat segít munkájában. A mikrofilm is hasznos: nagy könyveket kis helyen tárolnak. Igen rokonszenves nekem a skandináv országok gyakorlata: ott azokat a könyveket, amelyeket öt év alatt senki sem kért — s ez az állomány háromnegyede! — vidékre szállítják, ahol olcsóbb a raktározás. Természetesen ez az állomány is „élő”, azaz az olvasó az itt raktározott könyveket is használhatja.

— *Milyen kiadványtípusokat ítél legfontosabbnak a nyelvtudományi kutatás szempontjából? Egyáltalán lehet-e közöttük sorrendi különbséget tenni?*

— A nyelvész számára az a legfontosabb, hogy a teljes folyóirat-irodalmat áttekinthesse, hiszen a nyelvtudomány mozgása ezekben zajlik, s ezek a legfűrébbek. A nyelvészeti sorozatok és az alapvető kézikönyvek ugyancsak nélkül-

özhetetlenek. Nehogy azt higgye azonban bárki is, hogy a nyelvész csupán könyvtárban és íróasztalnál dolgozik. Itt csak a logika dolgozik, a nyelv viszont sokkal élőbb jelenség, azt a „terepen” is állandóan tanulmányozni kell. A nyelvnek két megnyilatkozási formája van, a beszélt és az írott nyelv. S a beszélt nyelv igen gazdag, fordulatait gyűjteni kell, le is kell jegyezni. Az ember — ha foglalkozni kezd a nyelvészettel — kezdetben csak az őt érdeklő kis szeletét veszi észre ennek a tudománynak. Aztán rájön a belső összefüggésekre, más tudományokkal való szoros kapcsolatára. Így és ezért aztán a legfontosabb a világ 10—12 vezető folyóiratának áttekintése. Ebben persze a bibliográfiák is sokat segítenek, bár sokat késnek, s a magyar nyelvészeti bibliográfia meg is szűnt.

— *Gyakorlati tapasztalatai és emberitudoási igényei szerint milyen az ideális könyvtáros?*

— Aki könyvtáros is, ember is. Pontosan ismeri az állományt, mutatókat, bibliográfiákat. Nagyon jó, ha egy-egy nagy könyvtárban a könyvtárosok egyes szaktudományok értő képviselői, még ha nem aktív tudósok is. A könyvtáros legyen járatos a szakfolyóiratokban, s mindez már mentesíti a tudóst attól, hogy mindent saját maga keressen ki. Ugyanakkor ma a könyvtár csak akkor korszerű, ha rendelkezik az európai színvonalú technikai felszereltséggel, olvasó- és másológépekkel. S még valamivel: a gyorsasággal. Ezt is meg kellene tanulni a külföldiektől.

— *És a magánkönyvtár? Pótol? Segít?*

— Teljes soha nem lehet, de a legfontosabb hazai és külföldi folyóiratoknak otthon is kéznél kell lenniük. S természetesen a legfontosabb kézikönyveknek is. Itt tehát segít, pótol. De a házikönyvtárnak más funkciója is van: őrzi a szerelmeinket, az én esetemben a kihalt kultúrákról, az utazásokról szóló könyveket, régi és új térképeket.

— *Milyen professzor úr kapcsolata a nagy külföldi finnugrisztikai könyvtárakkal?*

— Nehézkes a használatuk innen, Debrecenből. A világ legjobb finnugor könyvtára Helsinkiben van, onnan nem is kölcsönöznek. Igen lassan deríthető ki, hol is van meg a szükséges könyv. S aztán amíg megkapom! El kell tehát minél gyakrabban menni ezekbe a könyvtárakba. S persze a személyes összeköttetések, barátságok, a nemzetközi konferenciák is segítenek. A nyelvészeti nemzetközi, a nyelvész mindig, a világon mindenütt megtalálja az utat a szellemi értékek tárházához — a könyvtárhoz.

Bényei József